

Strategies for Countering Cultural Arrogance from the Perspective of the Imams of the Islamic Revolution

Elham Emamifar¹

Abstract

Arrogance is a kind of domination by a limited minority of oppressive and self-interested individuals over large masses of people, which has several types, one of which is cultural arrogance, which destroyed the identity and culture of humanity and targeted the spiritual capital within humanity. Therefore, understanding the strategies for countering it from the perspective of society's leaders is of great importance. This research, using a descriptive-analytical method and examining the views of the Imams of the Revolution, aims to express the strategies for countering cultural arrogance from the perspective of the Imams of the Islamic Revolution. The findings show that after the Islamic Revolution and the trans-regional reading of Imam Khomeini (may God have mercy on him) and after him, under the leadership of Imam Khamenei (may God protect him), the happiness of all humans became the ideal of the Islamic Republic. Therefore, with constructive strategies from the Imams of the Islamic Revolution, it was possible to confront cultural arrogance and protect the identity and culture of nations.

Keywords: Counteraction strategies, cultural arrogance, Imams of the Islamic Revolution, culture, identity, global arrogance.

---

1. PhD student in Islamic History, Culture and Civilization, Islamic Education University, Qom, Iran(alhamamamyfr800@gmail.com)

راهبردهای مقابله با استکبار فرهنگی از منظر امامین انقلاب اسلامی

الهام امامی فر^۱

چکیده

استکبار، وجود نوعی سلطه‌گری، توسط اقلیت محدودی از افراد زورگو و منفعت طلب بر توده‌های عظیمی از مردم است که انواعی دارد که یک نوع از آن استکبار فرهنگی است که هویت و فرهنگ بشریت را به نابودی کشاند و سرمایه‌های معنوی درون بشریت را مورد هدف قرارداد لذا شناخت راهبردهای مقابله با آن از منظر رهبران جامعه اهمیت به‌سزایی دارد. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و با بررسی نظرات امامین انقلاب بر آن است تا راهبردهای مقابله با استکبار فرهنگی را از منظر امامین انقلاب اسلامی را بیان نماید. یافته‌ها نشان می‌دهد که پس از انقلاب اسلامی و خوانش فرامنطقه‌ای امام خمینی علیه السلام و پس از ایشان با سکانداری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) سعادت تمام انسان‌ها آرمان جمهوری اسلامی قرا گرفت. بنابراین با راهبردهای سازنده از طرف امامین انقلاب اسلامی توانسته شد با استکبار فرهنگی مقابله صورت گیرد و از هویت و فرهنگ ملت‌ها صیانت به عمل آید.

واژگان کلیدی

راهبردهای مقابله، استکبار فرهنگی، امامین انقلاب اسلامی، فرهنگ، هویت، استکبار جهانی.

مقدمه

استکبار یکی از مفاهیم مهم در اندیشه اسلامی است، به طوری که خداوند در بسیاری از آیات قرآن کریم ضمن مذمت این صفت دستور مبارزه با آن را به مسلمانان می‌دهد معصومین نیز در روایات اسلامی ضمن معرفی استکبار به عنوان یک صفت مذموم خود با مستکبرین مبارزه کرده و پیروان را نیز به این امر توصیه کرده‌اند. لذا وقتی حرف از استکبار به میان می‌آید کشورهای در ذهن تداعی می‌شود که با اسم پیشرفت و آبادانی وارد کشورهای غیرصنعتی در

۱. دانشجوی دکتری مدرسی تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران
(alhamamamyfr800@gmail.com)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰

آسیا و آفریقا شدند و با برتری جویی و خودپسندی خودشان به فکر تسلط بر منابع آن کشورها افتادند. آنها از ضعف و جاه‌طلبی حاکمان کشورهای فقیر استفاده کردند و به استثمار آن کشورها دست زدند و آنها را به استضعاف کشاندند و با اسم پیشرفت، هویت، تاریخ و فرهنگ ملت‌ها را به نابودی کشاندند این عصر چپاول استکبار جهانی هرروز به صورت جدیدی تغییر شکل می‌دهد که یکی از این نوع استکبار، که برای چپاول ملت‌ها وارد میدان شد، «استکبار فرهنگی» بود، این استکبار زمانی شروع شد که ملت‌های که زیر فشار ستم مستکبران برای نجات از استکبار، به سوی فرهنگ و هویت خودشان روی آوردند، در این زمان بود که استکبار جهانی بامعنای جدید خودش (توسعه قدرت) وارد عرصه شد. لذا با توجه به تحولات جهانی و سرعت آن، اگر ما بخواهیم در این تحولات جهانی ایفای نقش بکنیم باید استقلال فرهنگی داشته باشیم و فرهنگ ما در برابر دیگر فرهنگ‌ها تاب‌آوری داشته باشد استقلال فرهنگی به معنای دور شدن از فرهنگ بیگانه و غربی و روی آوردن به فرهنگ اسلامی است. در سخنان امام خمینی رحمته‌الله‌علیه، بر عدم وابستگی فرهنگی و استقلال، تأکید بسیار شده است. ایشان اصلاح فرهنگ و نجات جوانان از وابستگی به غرب را رأس همه اصلاحات دانسته و معتقد است ملت‌ها تا وقتی که به خودباوری نرسند و از وابستگی فکری و فرهنگی نجات پیدا نکنند، نمی‌توانند به استقلال برسند بر همین اساس شناخت راهبردهای مقابله با این نوع استکبار از اهمیت و ضرورت ویژه‌ای برخوردار است که این پژوهش درصدد است تا با روش توصیفی تحلیلی در راستای تاب‌آوری مقابله با فرهنگ‌های معارض به‌ویژه فرهنگ لیبرال غرب به راهبردهای مقابله با استکبار فرهنگی از منظر امامین انقلاب اسلامی بپردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد پس از انقلاب اسلامی و خوانش فرا منطقه‌ای امام خمینی رحمته‌الله‌علیه سعادت تمام انسان‌ها، آرمان جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت، و بنابر اصل قانون اساسی مبارزه و مقاومت هر ملتی در سرتاسر جهان مورد حمایت جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت و جبهه مقاومت علیه استکبار جهانی صورت گرفت و سپس توسط امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) این سکانداری ادامه یافت بنابراین با راهبردهای سازنده از طرف امامین انقلاب اسلامی توانسته شد با استکبار فرهنگی مقابله صورت بگیرد.

مطالعات انجام شده در این زمینه از مقالاتی همچون «تبیین عینی مفهوم استکبار در اندیشه سیاسی امام خمینی رحمته‌الله‌علیه در بررسی رابطه ایران و آمریکا» نوشته‌ی جلیل دارا و محمود بابایی است که این اثر به تبیین مفهوم استکبار از منظر امام خمینی رحمته‌الله‌علیه پرداخته است، و

مقاله‌ای همچون «جنگ فرهنگی استکبار» نوشته‌ی حاجی صادقی به چگونگی پیشبرد اهداف استکبار با روش‌های مختلف از جمله کاربرد ابزار سخت یا نرم توجه نموده است، مقاله‌ی «راهبردهای مقابله با سلطه فرهنگی نظام استکبار در اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام» نوشته‌ی علی اکبر جعفری، سید محمدجواد قربی راهبردهای مقابله با استکبار را در اندیشه امام خمینی علیه السلام بیان کرده است، مقاله‌ی «تبیین مفهوم استکبار و ویژگی‌های فرهنگ مستکبرین در قرآن و روایات» نوشته‌ی افشین سلیمی وردنجانی - یحیی فوزی به تبیین مفهوم استکبار در قرآن و روایات پرداخته است. اما هیچ یک از مقالات فوق به مسئله این تحقیق یعنی «راهبردهای مقابله با استکبار فرهنگی از منظر امامین انقلاب اسلامی» به طور کامل نپرداخته است.

مفهوم شناسی

راهبرد

راهبرد از جمله مفاهیمی است که تعاریف مختلفی برای آن ارائه شده است، مهم‌ترین تعریفی که می‌توان گفت: «به معنی تعیین اهداف و طرح نمودن برنامه‌ای برای رسیدن به آنهاست. به بیان دیگر راهبرد طرح درازمدتی است که برای نیل به یک هدف بلندمدت مشخص طراحی و تبیین می‌شود».

آقای مینتزرگ در کتاب *جنگل استراتژی* پنج دسته بندی برای تعاریف راهبرد ذکر کرده است که:

۱. **راهبرد به عنوان برنامه:** نوعی فعالیت آگاهانه که برای مقابله با وضعیت یا رخدادی خاص در آینده، پیش بینی می‌شود. مانند یک مهندس که از روی نقشه آماده شده ساختمان را می‌سازد. این دیدگاه رایج‌ترین دیدگاه در مورد راهبرد است؛

۲. **راهبرد به عنوان الگو:** الگویی که شما از گذشته به دست می‌آورید (تأکید بر موفقیت‌ها و عدم تکرار شکست‌ها) مانند ترویج ارزش‌ها و رفتارهای بسیجیان در طول دفاع مقدس و سعی در نهادینه سازی آن برای نسل جوان و نسل‌های آینده؛

۳. **راهبرد به عنوان ترفند:** بلوف زدن و یا مانوری زیرکانه در مقابل رقبا به طوری که تصور و جرأت رقابت با شما را نداشته باشند. مانند فیلم‌های هالیوودی که در آن قدرت نظامی و جاسوسی آمریکا بزرگ‌نمایی می‌شود؛

۴. راهبرد به‌عنوان جایگاه: جایگاهی است که سازمان در محیط و بازار به‌طور انحصاری به دست می‌آورد؛

۵. راهبرد به‌عنوان یک نگرش: تمرکز اصلی به درون سازمان و منابع آن و تأکید به نقاط قوت و ضعف و سعی در رسیدن به آرمان‌ها با استفاده از توان داخلی. این راهبرد هنگامی استفاده می‌شود که سازمان توان و ابزار تعامل با محیط را در اختیار ندارد و یا از سوی محیط در مورد تحریم واقع شده است (منیتزرگ و دیگران، ۱۳۸۴: ۲۶).

استکبار فرهنگی

کلمه استکبار از مصدر باب استفعال و از ریشه‌ی اکبر به معنای بزرگی و عظمت است (فراهیدی، ۱۴۱۰ق: ج ۵، ۳۶۱). استکبار نیز از نظر راغب در مفردات هم‌معنی و مترادف با کبر و تکبر به معنای اعظم و بزرگی دانسته شده و به عقیده او حالتی که ناشی از خودبرتربینی در انسان ظاهر می‌شود همان استکبار است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۶۹۷). علاوه بر اینها طبرسی نیز در تفسیر مجمع‌البیان در ذیل آیه «وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ» (بقره: ۳۴). استکبار را به مفهوم بزرگ پنداشتن و خودبزرگ‌بینی معنا کرده و معتقد است استکبار نیز از همین ماده و به معنای تکبر ورزیدن است (طبرسی، ۱۳۸۰: ج ۱، ۱۸۴).

در اصطلاح علوم اسلامی استکبار همواره با واژه‌هایی نظیر ظلم و طاغوت همراه بوده است. استکبار فرهنگی از دیدگاه فرهنگ اسلام، وجود نوعی سلطه‌گری، بهره‌کشی فرهنگی توسط اقلیت محدودی از افراد زورگو و منفعت‌طلب بر توده‌های عظیمی از مردم است که می‌تواند هم داخلی باشد و هم بین‌المللی و به این طریق هویت و فرهنگ بشریت را به‌سوی نابودی بکشاند، این نوع استکبار توسط یک کشور استعمارگر بر سایر کشورهای مستضعف صورت می‌گیرد (منوچهری، بی‌تا: ۲۳).

استکبار در روایات معصومین علیهم‌السلام

با توجه به گستردگی حجم منابع روایی و حدیثی در این باب صرفاً به چند روایت بسنده می‌کنیم؛ پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمودند:

إِيَّاكُمْ وَ-الْكِبْرَ فَإِنَّ إِبْلِيسَ حَمَلَهُ الْكِبْرَ عَلَى تَرْكِ السُّجُودِ لِآدَمَ فَلَعَنَهُ اللَّهُ وَ
أَبْغَدَهُ (دیلمی، ۱۴۱۲ق: ج ۱، ۱۲۹)؛

از تکبر بپرهیزید که ابلیس به خاطر تکبر از سجده کردن بر آدم خودداری کرد و برای همیشه مطرود درگاه الهی شد.

در کلام حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام آمده که هر کس با مردم تکبر کند خوار می‌گردد. همچنین به مالک اشتر توصیه می‌کند که از تکبر به این علت که نتیجه‌ی آن خواری و زبونی است اجتناب کند (دلشاد تهرانی، ۱۳۸۷: ۴۹۸).

در روایت دیگر از امام صادق علیه السلام در باب استکبار آمده است: **الكِبْرُ أَنْ تَغْمِضَ النَّاسَ وَتَسْفَهُ الْحَقَّ**؛ تکبر آن است که مردم را تحقیر کنی و حق را خوار شماری (کلینی، ۱۴۱۳ق: ج ۲، ۳۱۴) و چندین روایت دیگر در این باب که مجالی به پرداختن همه‌ی آنها نیست.

استکبار فرهنگی نوعی از استکبار جهانی

وقتی حرف از استکبار به میان می‌آید کشورهای در ذهن تداعی می‌شود که با اسم پیشرفت و آبادانی وارد کشورهای غیرصنعتی در آسیا و آفریقا شدند و با برتری جویی و خودپسندی خودشان به فکر تسلط بر منابع آن کشورها افتادند. آنها از ضعف و جاه‌طلبی حاکمان کشورهای فقیر استفاده کردند و به استثمار آن کشورها دست زدند و آنها را به استضعاف کشاندند و با اسم پیشرفت، هویت، تاریخ و فرهنگ ملت‌ها را به نابودی کشاندند. امام خمینی رحمته الله علیه در این باره فرمودند:

در این صدسال اخیر که پای کشورهای بزرگ جهانخوار بر کشورهای اسلامی کوچک باز شد، حاکمان کشورهای اسلامی در فکر ملت‌شان نبودند، اگر کاری کردند برای منافع خود و مرفهین جامعه کردند، آنها همراه با استکبار جهانی دست به چپاول کشور زده بودند) موسوی خمینی، ۱۳۷۹: ج ۲، ۴۴۸).

در این عصر چپاول استکبار جهانی هرروز به صورت جدیدی تغییر شکل می‌دهد که یکی از این نوع استکبار، که برای چپاول ملت‌ها وارد میدان شد، «استکبار فرهنگی» بود، این استکبار زمانی شروع شد که ملت‌های که زیر فشار ستم مستکبران برای نجات از استکبار، به سوی فرهنگ و هویت خودشان روی آوردند، در این زمان بود که استکبار جهانی بامعنای جدید خودش (توسعه قدرت) وارد عرصه شد. او برای ادامه‌ی خود مکتب‌هایی را ایجاد و به جامعه عرضه کرد تا مردم را از درون خالی کند؛ انسان خالی شده از آرمان‌هایش خود را به راحتی گم می‌کند و از منشأ خود فاصله می‌گیرد و با دور افتادن از حقیقت خویش، در باطل غرق می‌شود. در واقع استکبار در این دوره، برای تداوم حیات خودش صورتی از نظام فکری و ارزشی بر انسان تحمیل می‌کند، در این نوع استکبار تسلط بر منابع مادی اعم از خاک و آب مورد هدف نیست،

بلکه تسلط منابع و سرمایه‌های معنوی درون بشریت مورد هدف قرار می‌گیرد، و با برنامه‌ریزی خاص و تزریق فرهنگ خودش سبب وابستگی فرهنگی می‌شود، این استکبار برای این که به هدف خودش برسد، در هر جامعه‌ای، نخبگان و فرهیختگان برجسته‌اش را کنار می‌زند تا به این وسیله بتواند فرهنگش و پرورش‌یافتگان فرهنگ خودش را بر جامعه مسلط کند.

دیدگاه امامین انقلاب اسلامی در مورد استکبار فرهنگی

امام خمینی رحمته‌الله‌علیه هویت و فرهنگ را نیاز اساس یک جامعه می‌داند و معتقد است قدرت‌های استکباری با وابسته نمودن فرهنگ کشورها تلاش دارند تا آن‌ها را به خود نیازمند سازند. لذا ایشان در این مورد فرمودند:

وابستگی فرهنگی که بزرگ‌ترین وابستگی و سرچشمه همه وابستگی‌هاست را بر مردم تحمیل می‌کند (موسوی خمینی، ۱۳۷۹: ج ۱۰، ۷۹).

ایشان نیز در وصیت‌نامه‌ی سیاسی - الهی خود نسبت به نقش نفوذ استکبار این‌گونه بیان کردند که:

از جمله نقشه‌ها که مع‌الاسف تأثیر بزرگی در کشورها و کشور عزیزمان گذاشت و آثار آن باز تا حد زیادی به‌جامانده، بیگانه نمودن کشورهای استعمار زده از خویش، و غرب زده و شرق زده نمودن آنان است؛ به طوری که خود را و فرهنگ و قدرت خود را به هیچ گرفتند و وابستگی به یکی از دو قطب را از فرائض غیرقابل اجتناب معرفی نمودند! غم‌انگیزتر این که آنان ملت‌های ستم‌دیده‌ی زیر سلطه را در همه چیز عقب نگه داشته و کشورهای مصرفی بار آوردند و به قدری ما را از پیشرفت‌های خود و قدرت‌های شیطانی‌شان ترسانده‌اند که جرئت دست زدن به هیچ ابتکاری نداریم و چشم‌وگوش بسته مطیع فرمان هستیم (موسوی خمینی، ۱۳۶۸: ج ۲۱، ۴۱۴-۴۱۵).

به اعتقاد ایشان از شیوه‌های نفوذ استکبار، از درون تهی کردن ملت‌هاست، لذا خطر وابستگی فرهنگی و فکری را مهلک‌تر از انواع وابستگی‌ها می‌دانستند و معتقد بودند تا در یک ملت، استقلال فکری و فرهنگی حاصل نشود بقیه‌ی انواع استقلال نیز حاصل نخواهد شد (موسوی خمینی، ۱۳۶۸: ج ۱۰، ۷۹-۸۱).

در ادامه‌ی همین مطلب مقام معظم رهبری نیز در مورد استکبار فرهنگی فرمودند:

در رابطه با فرهنگ کشورهای تحت سلطه اولین کاری که سلطه‌گران انجام می‌دهند و از قدیم مرسوم بوده است این است که فرهنگ این کشورها را زبان، ارزش، سنت و ایمان‌شان را با تحقیر، با فشار و بازو و در موقعی به زور و شمشیر و در آوردن چشم، که در تاریخ مواردی از آن را داریم که اجازه ندادند مردم به زبان خودشان تکلم کنند برای

این که زبان وارداتی را قبول کنند وقتی انگلیسی‌ها به شبه‌قاره‌ی هند آمدند زبان فارسی که زبان رایج آنان بود نگذاشتند پابرجا بماند و با گلوله و فشار گفتند که فارسی حرف بزنند، فارسی را منسوخ کردند، انگلیسی را به جایش آوردند در دوره‌ی حکومت سپاه پهلوی هم با باورهای مذهبی و عمومی و نیروبخش به جامعه، ایمان و اعتقادات، را از مردم به تدریج بیرون کشاندند و غیرت‌زدایی و ایمان‌زدایی کردند (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۴/۱).

همچنین ایشان در سخنرانی دیگرشان در دیدار دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های استان همدان به موضوع فرهنگ و تهاجم فرهنگی اشاره می‌کنند و می‌فرمایند:

تهاجم فرهنگی بزرگ‌تر این است که اینها (غربی‌ها) در طول مهر و موم‌های متمدنی به مغز ایرانی و باور ایرانی تزریق کردند که تو نمی‌توانی، باید دنباله‌رو غرب و اروپا باشی نمی‌گذارند خودمان را باور کنیم. الآن شما اگر در علوم انسانی، در علوم طبیعی، علم فیزیک و ریاضی و غیره یک نظریه داشته باشید، چنان‌که برخلاف نظریات رایج نوشته شده دنیا باشد، عده‌ای می‌ایستند و می‌گویند حرف شما در اقتصاد مخالف با نظریه فلانی است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۳/۰۴/۱۷).

راهبردهای مقابله با استکبار فرهنگی از منظر امامین انقلاب اسلامی

برای این که از این سلطه فرهنگی خارج بشیم و نجات یابیم امامین انقلاب اسلامی راهبردهای را ارائه دادند که ما در این جا به چند نمونه از آنها اشاره می‌کنیم:

۱. بیدار ساختن ملت و پرهیز از غفلت فرهنگی

یکی از زمینه‌های زیر سلطه گرفتن ملت‌ها و علی‌الخصوص مسلمین عدم آگاهی و غفلت آنان است چراکه معمولاً دشمنان درصدد هستند تا مردم را در بی‌خبری غفلت و ناآگاهی نگه دارند از این رو امام علیه السلام و مقام معظم رهبری همواره بر لزوم آگاهی و بیداری ملت‌ها تأکید داشتند تا دشمنان نتوانند در زمینه استکبار فرهنگی برنامه‌های خودشان را به اجرا درآورند، امام بارها به شیوه‌ی دشمنان برای عقب ماندگی فرهنگی ملت اشاره داشتند و می‌فرمودند: در تمام جوانب ترقی ملت ما کارهایی کرده است و نگه داشته که ملت ما رو به ترقی رود، نگذاشته فرهنگ ما فرهنگ مترقی باشد (موسوی خمینی، ۱۳۷۹: ج ۴، ۱۷۴).

همچنین امام علیه السلام فرمودند:

فرهنگ را مأمورند که عقب نگه‌دارند نگذارند انسان پیدا شود نگذارند یک آدم‌های تحصیل کرده صحیح مستقل ایجاد بشود که مستقل فکر کند (موسوی خمینی، ۱۳۷۹: ج ۴، ۳۰۸).

رهبر معظم انقلاب نیز در این زمینه به روشن بینی ملت‌ها و پرهیز از غفلت فرهنگی تأکید داشته و می‌فرماید:

یکی از آسیب‌پذیری‌های دشمن، روشن بینی شماست. شما که روشن بین باشید، او آسیب می‌بیند. سعی کنید روشن بینی خودتان را افزایش بدهید. دشمن دنبال این است که بر مغزها تسلط پیدا کند. تسلط بر مغزها برای دشمن خیلی باارزش‌تر از تسلط بر سرزمین‌هاست. اگر مغز یک ملتی را توانستند تصرف کنند، آن ملت سرزمین خودش را دودستی به دشمن تقدیم می‌کند. مغزها را باید حفظ کرد؛ تسلط بر مغزها، یک عده‌ای خودشان دروغ نگفتند، اما متأسفانه دروغ دشمن را تأیید کردند. مراقب باشید این خطرها برای شما و برای مردمتان پیش نیاید؛ به مردم‌تان کمک کنید (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۹/۵).

۲. حفظ هویت و فرهنگ اسلامی

یکی از مهم‌ترین راهکارهای حفظ و تداوم آرمانه‌ای انقلاب در مقابله با استکبار فرهنگی حفظ فرهنگ و هویت اسلامی است بنابر همین دلیل امام خمینی رحمته‌الله‌علیه تأکید ویژه‌ای بر حفظ هویت انسانی و اسلامی داشت و می‌فرمود:

کوشش کردند که شخصیت ما را از ما بگیرند به جای شخصیت ایرانی - اسلامی، یک شخصیت وابسته‌ی اروپایی، شرقی، غربی، به جایش بگذارند (موسوی خمینی، ۱۳۷۹: ج ۱۴، ۱۳).

ایشان همچنین فرمودند:

به جای یک موجود شرقی اسلامی، یک موجود غربی بر ما تحمیل شده که خودمان را گم کردیم، به جای مغز شرقی مغز غربی نشسته است (موسوی خمینی، ۱۳۷۹: ج ۹، ۲۵).

مقام معظم رهبری نیز در این زمینه به حفظ هویت انسانی و فرهنگ اسلامی اشاره دارند و می‌فرمایند:

اگر بخواهیم این پیشرفت حقیقی انجام بگیرد، باید خصوصیات انقلابی‌مان را حفظ کنیم، حرکت جهادی‌مان را حفظ کنیم، عزت و هویت ملی‌مان را حفظ کنیم، هضم نشویم، و در هاضمه‌ی خطرناک فرهنگی و اقتصادی جهانی هضم نشویم؛ اگر اینها را رعایت نکنیم، این درست خواهد شد (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۱۲/۲۰).

۳. ایجاد فرهنگ مقاومت و استقامت در برابر تسلیم

یکی از عوامل مهم و ارزشمند مقابله با استکبار فرهنگی داشتن روحیه‌ی پایداری و فرهنگ

مقاومت است که امام خمینی رحمته الله علیه در این زمینه معتقد بود که استکبار جهانی برای پیشبرد اهداف شان درصدد کاهش سطح مقاومت و روحیه‌ی پایداری و ایستادگی ملت‌هاست و از این رو ایشان ملت را به استقامت تشویق می‌کردند و می‌فرمودند:

شما ملت شجاع و ثابت‌قدم به ملت‌های مظلوم ثابت‌کردید که با فداکاری و استقامت می‌توان بر مشکلات هر چه باشد غلبه کرد و به مقصد هر چه دشوار باشد رسید (موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ج ۴، ۲۳۷).

و نیز در ادامه فرمودند:

این ملتی که الآن در مقابل ظلم ایستاده و در مقابل قلدری‌ها و آنها با توپ و تانک و او را مشت دارد مقاومت می‌کند و کنار نمی‌رود، این ملت شکست نمی‌خورد (موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ج ۲، ۱۲۶).

مقام معظم رهبری نیز در این زمینه به داشتن روحیه‌ی مقاومت تأکید می‌کنند و می‌فرمایند:

باید بچه‌ها ارزش مقاوم بودن را بفهمند؛ یعنی این که اجزای یک ملت، اجزای مقاومی هستند. مقاوم یعنی چه؟ یعنی در مقابل باج‌گیری عقب‌نشینی نمی‌کنند، در مقابل حمله به خودشان نمی‌لرزند، در مقابل زورگویی کوتاه نمی‌آیند؛ مقاوم یعنی این. اکسیر علاج مشکلات کشور این است: احساس مقاومت، روحیه‌ی مقاومت. دنیا، دنیای زورگویی است؛ همه زور می‌گویند، هر که بتواند زور بگوید زور می‌گوید؛ بزرگ و کوچک هم ندارد، شرق و غرب هم ندارد؛ باید یک ملت بتواند در مقابل زورگویی‌ها مقاومت بکند؛ این را باید از بچگی یاد بگیریم، این از نوجوانی باید در ما نهادینه بشود. یا ارزش برخورداری از اعتماد به نفس؛ اینها چیزهایی است که لازم است و باید انجام بگیرد. با اینها آن وقت آن نسل سازنده‌ی تمدن به وجود می‌آید؛ نسلی که می‌تواند ملت را عزتمند کند، کشور را عزتمند کند، به وجود می‌آید (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۲/۲۱).

۴. مهندسی فرهنگی در مقابل وابستگی فرهنگی

اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته به فرهنگ بیگانه باشد، دیگر ابعاد آن جامعه به اجانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و بالاخره در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد لذا امام خمینی رحمته الله علیه در این زمینه معتقد بود که وابستگی فکری و فرهنگی امری خطرناک و برنامه‌ریزی شده است و در این مورد فرموده‌اند:

استقلال فکری را از ما گرفتند، ما در فکر و اندیشه و روح وابسته شدیم... وابسته‌ی روحی انسانی است که بسیار مشکل است (موسوی خمینی، ۱۳۷۹، ج ۸، ۲۴۱).

در ادامه فرمودند:

اگر بخواهید ملت شما نجات پیدا کند، نجات ملت در فرهنگ و در دانشگاه‌ها باید مطرح شود مادامی که پیوستگی مغزی داریم به خارج و اجانب هیچ یک از گرفتاری‌های که شمرده‌اید نمی‌توانیم از زیرش فرار کنیم، رأس همه‌ی اصطلاحات اصطلاح فرهنگ است و نجات جوان‌های ما از این وابستگی به غرب. اگر ما وابستگی فرهنگی را داشته باشیم دنبالش وابستگی اقتصادی هم هست وابستگی اجتماعی هم هست همه‌ی اینها هست (موسوی خمینی، ۱۳۷۹: ج ۱، ۲۵۶ و ۳۵۷).

رهبر معظم انقلاب با تأکید بر شعار «مهندسی فرهنگی» در راستای تحقق انقلاب فرهنگی آن را سرلوحه‌ی کار متولیان فرهنگ کشور قرار داده‌اند و مبتنی بر همین اساس فرموده‌اند: البته مسلم است برای مهندسی فرهنگی یک جامعه در رتبه‌ی قبل باید فرهنگ آن را مهندسی کرد. در حقیقت تا زمانی که فرهنگ انقلاب اسلامی مبتنی بر نگاه متعالی و در جهت هدف، سازمان‌دهی و مدیریت نشود و «مهندس فرهنگ» کشور براساس ارزش‌های دینی و ملی تحقق نیابد، سخن گفتن از مهندسی فرهنگی چنان صواب به نظر نمی‌رسد برای مهندسی فرهنگ کشور باید فرهنگ مهندسی‌شده‌ی که براساس آن کشور مهندسی شود معین گردد (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۹/۶).

ایشان در راستای این مطلب به مهندسی فرهنگی در نظام آموزشی که جز مهم‌ترین نظام‌ها در بحث فرهنگی است اشاره کردند و فرمودند:

مهندسی فرهنگی و موضوع تحول و نوسازی در نظام آموزشی و علمی کشور اعم از آموزش عالی و آموزش و پرورش و نیز تحول در علوم انسانی که در دوره‌های گذشته نیز مورد تأکید بوده است، هنوز به سرانجام مطلوب نرسیده است، به تعویق افتادن این امور خسارت بزرگی متوجه انقلاب اسلامی خواهد کرد، لذا باید این امور جدی‌تر گرفته شده و با یک بازنگری و برنامه‌ریزی جدید طی مدت‌زمان معقول و ممکن به سرانجام خود برسد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۳/۷/۲۱).

و چندین راهبردهای دیگر که مجال پرداختن به همه‌ی اینها در این جا وجود ندارد ولی با توجه به اهم بودن موضوع استکبار فرهنگی که در خوانش انقلاب اسلامی و امامین آن وجود دارد باید به آنها توجه ویژه‌ای داشت.

نتیجه‌گیری

بررسی‌های انجام‌شده این واقعیت را تأکید می‌کند که استکبار فرهنگی یکی از شکل‌های دیگر استکبار جهانی است که هویت، تاریخ و فرهنگ بشریت را به نابودی کشانده است در این

نوع استکبار تسلط بر منابع مادی اعم از خاک و آب مورد هدف نیست بلکه تسلط بر منابع و سرمایه‌های معنوی درون بشریت مورد هدف قرار گرفته است اما پس از انقلاب اسلامی و خوانش فرمانطقه‌ای امام خمینی رحمته‌الله علیه و سپس از ایشان با سکانداری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) سعادت تمام انسان‌ها آرمان جمهوری اسلامی قرار گرفت و با راهبردهای سازنده از طرف امامین انقلاب اسلامی توانسته شد با این استکبار فرهنگی مقابله صورت گیرد و از هویت و فرهنگ ملت‌ها صیانت به عمل آید.

لذا پیشنهاد می‌شود برای درک و آگاهی و مقابله بهتر با این نوع استکبار راهبردهای ارائه شده از طرف امامین انقلاب بهتر و بیشتر مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد.

منابع

قرآن کریم

- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۱)، «بیانات رهبری در دیدار جمعی از دانشجویان»، ۱۳۸۱/۹/۷.
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۳)، «بیانات رهبری در دیدار دانشجویان و اساتید»، ۱۳۸۳/۴/۱۷.
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۳)، «بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم»، ۱۳۹۳/۷/۲۱.
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۱)، «بیانات رهبری در دیدار بسیجیان»، ۱۴۰۱/۹/۵.
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۱)، «بیانات رهبری در دیدار معلمان»، ۱۴۰۱/۲۱/۲۱.
- دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۸۷)، *کاخ تباهی ریخت‌شناسی خودکامگی در نهج‌البلاغه*، تهران: دریا.
- دیلمی، حسن بن محمد (۱۴۱۲ق)، *ارشاد القلوب الی الصواب*، قم: الشریف الرضی.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق)، *مفردات فی غریب القرآن*، دمشق: دارشامیه.
- طبرسی، ابوالفضل بن الحسن (۱۳۸۰)، *تفسیر مجمع البیان*، ترجمه: علی کرمی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۱۰ق)، *کتاب العین*، قم: هجرت.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۱۳ق)، *اصول کافی*، بیروت: دارالاضواء.
- منوچهری، محمد (بی‌تا)، *سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران*، تهران: نشر دادگستر.

- منیتزبرگ، هنری و دیگران (۱۳۸۴)، *جنگل استراتژی*، ترجمه: پور داریانی، تهران: نشر پردیس.
- موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۶۸)، *وصیت‌نامه سیاسی-الهی*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۷۹)، *صحیفه‌ی نور*، تهران: مؤسسه تنظیم نشر و آثار امام خمینی رحمته‌الله علیه.